

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΡΑΛΛΗ

Η ΑΛΗΘΕΙΑ
ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ



ΑΘΗΝΑ 1971

**Η ΑΛΗΘΕΙΑ
ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ**

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΡΑΛΛΗ

Η ΑΛΗΘΕΙΑ
ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ



ΑΘΗΝΑ 1971

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐγινε συνήθεια τὰ τελευταῖα χρόνια νὰ κατηγοροῦνται ὅλοι οἱ Ἕλληνες πολιτικοὶ ὡς φαῦλοι καὶ ἀνίκανοι. Τελευταῖα μάλιστα, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 25ης Μαρτίου, σὲ διαγγέλματα ἐπισήμων εἰπώθηκε ὅτι οἱ ἀγωνισταὶ τοῦ 1821 ὠραματίζονταν πολὺ περισσότερα ἀπ' ὅσα κατωρθώθηκαν καὶ πραγματοποιήθηκαν μέσα στὰ 150 χρόνια ποὺ πέρασαν καὶ ἀκόμη ὅτι «περιοδικαὶ μεγάλης διαρκείας ἀνεπάρκειαι τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας, ἐμπόδισαν νὰ ὁλοκληρωθοῦν οἱ πόθοι τῶν μαχητῶν τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας».

Σκοπὸς τῆς σύντομης ἐπισκοπῆσεως ποὺ ἀκολουθεῖ εἶναι νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ Ἕλληνες πολιτικοὶ τῶν τελευταίων χρόνων, ποὺ κατηύθυναν τὶς τύχες τοῦ ἔθνους, ἀνταποκρίθηκαν στὸ καθῆκον τους καὶ ἐξεπλήρωσαν τὴν ἐντολὴ τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Ἐπαναστάσεως.

I

Ὑστερα ἀπὸ ἡρωϊκὸ καὶ ἄνισο ἀγῶνα 9 χρόνων ἐναντίον τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, ἀφοῦ μὲ θυσίαι ἐξασφάλισε τὴν συμπάθεια καὶ τὸν θαυμασμὸ τῆς Κοινῆς Γνώμης στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀμερικὴ, ἐπέτυχε τελικὰ τὴν συμπαράστασιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσσίας. Μὲ τὸ πρωτόκολλο τῆς 3ης Φεβρουαρίου 1830 καὶ τὰ πρωτόκολλα καὶ τὶς συνθήκες τοῦ 1832 ἰδρύθηκε τὸ ἐλεύθερο καὶ ἀνεξάρτητο Ἑλληνικὸ Κράτος.

Ἡ ἐπιτυχία ἦταν τεράστια, ὅταν ἀναλογισθῇ κανεὶς τὴν ἀρχικὴ ἐχθρότητα τῆς ἐπίσημης Εὐρώπης, τῶν Κυβερνήσεων δηλαδὴ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ποὺ εἶχαν συμφωνήσει νὰ μὴν ἐπιτρέψουν τὴν μεταβολὴ τοῦ status quo στὴν Εὐρώπη καὶ εἶχαν ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντρίψουν τὴν ἐκδήλωσιν κάθε ἐπαναστατικῆς κινήσεως, σὲ ὅποιαδήποτε χώρα καὶ ἂν αὐτὴ ἐκδηλωνόταν. Οἱ συμφωνίες αὐτὲς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων εἶχαν μέχρι τότε τηρηθῇ καὶ εἶχαν συντριβῇ οἱ ἐπαναστάσεις στὴν Ἰταλία καὶ τὴν Ἰσπανία.

Ἀπὸ ἀπόψεως ὅμως ἐδαφικῆς, ἡ ἑλληνικὴ ἐπιτυχία ἦταν πολὺ περιορισμένη, ἀφοῦ τὸ νέο κράτος περιελάμβανε μικρὸ μόνον μέρος τῶν ἐθνικῶν ἐδαφῶν ποὺ οἱ ἀγωνιστὰι τοῦ 1821 εἶχαν ἐλπίζει νὰ ἀπελευθερώσουν.

Μιὰ σύγκριση τοῦ χάρτη τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1832 μὲ τὸν χάρτη τοῦ σημερινοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ πολιτικὴ ἡγεσία ἐξεπλήρωσε ἱκανοποιητικὰ τὸ ὄραμα τοῦ 1821 καὶ μέσα σὲ 4 γενεὲς ἐπέτυχε νὰ περιληφθῇ στὰ ὅρια τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς νότιας ἁκρῆς τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου, ὅπου ἀπὸ αἰῶνες ζοῦσαν συμπαγεῖς ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, καὶ νὰ τριπλασιασθῇ ἡ ἀρχικὴ ἔκταση τοῦ κράτους. Ἀπὸ 45.516 ἔγινε 132.000 τετρ. χιλιόμετρα.

Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας εἶναι ἀκόμῃ σπουδαιότερο, ὅταν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψει του τὶς δυσχέρειες ποὺ ἀντιμετώπισε. Τὸ ἀκανθῶδες Ἀνατολικὸ ζήτημα ἦταν πάντα ἓνα σοβαρώτατο ἐμπόδιο στὴν ἐπέκταση τῶν ἑλληνικῶν συνόρων, τὰ ὁποῖα δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ καθορισθοῦν μονομερῶς. Δὲν ἐμπόδιζε μόνο ἡ Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία τὴν πραγματοποίησιν τῶν πόθων τῶν Ἑλλήνων. Τὴν ἐμπόδιζαν κυρίως τὰ συμφέροντα τῶν Δυνάμεων. Μερικὲς, ὅπως ἡ Ρωσσία, εἶχαν βλέψεις στὰ ἐδάφη ποὺ διεκδικούσαμε ἡμεῖς, ἐνῶ ἄλλες — ὅπως ἡ Ἀγγλία — ἦταν προσηλωμένες στὸ δόγμα τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀπὸ τὸν φόβο ἐξόδου τῆς Ρωσσίας στὸ Αἰγαῖο. Ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ ἡγεσία εἶχε ἀκόμῃ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὶς ἐδαφικὰς βλέψεις καὶ διεκδικήσεις τῶν νέων Βαλκανικῶν κρατῶν ποὺ ἐπωφθαλμιοῦσαν περιοχὰς τῆς σημερινῆς Βορείου Ἑλλάδος.

Παρὰ ταῦτα οἱ Ἕλληνες πολιτικοί, μὲ ζήλο καὶ ἀφοσίωσιν ὑπηρετήσαν τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν καὶ χάρις στὴν δραστηριότητά καὶ ἐπιδεξιότητά τους κα-

τώραθωσαν νὰ παραμερίσουν τὰ ἐμπόδια καὶ νὰ δημιουργήσουν τὴν σημερινὴ Ἑλλάδα, ἀπὸ τὴν Θράκη μέχρι τὴν Κρήτη καὶ ἀπὸ τὴν Κέρκυρα μέχρι τὴν Ρόδο.

Βέβαια δὲν συνέβαλαν στὴν ἐπιτυχία αὐτὴ ὅλοι οἱ πολιτικοὶ κατὰ τὸν ἴδιο βαθμό. Αὐτὸ ἄλλωστε ἦταν καὶ φυσικὸ ἀφοῦ οὔτε τὸν ἴδιο ζῆλο διέθεσαν ὅλοι, οὔτε τὴν ἴδια ἀφοσίωση, οὔτεκαὶ ὅλοι ἀντιμετώπισαν συνθήκες εὐνοϊκές. Κατὰ γενικὸ κανόνα οἱ πολιτικοὶ ποὺ διαχειρίστηκαν τὶς τύχες τῆς χώρας ἦταν φλογεροὶ πατριῶτες καὶ ἐθεώρησαν ὡς πρωταρχικὸ ἔργο τους τὴν ὁλοκλήρωση τῶν πόθων τοῦ γένους. Ἡ μεθοδολογία ἦταν βέβαια ἀνάλογη μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία τοῦ καθενὸς καὶ μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς. Κοινὴ ὅμως ἐπιδίωξις ὅλων ἦταν νὰ δημιουργήσουν στὸ λαὸ τὴν ψυχολογία ποὺ θὰ τοῦ ἐπέτρεπε, ὅταν παρουσιαζόταν ἡ κατάλληλη στιγμή, νὰ ἀκολουθήσῃ τοὺς πολιτικούς του ἡγέτες στὴν πολεμικὴ προσπάθεια καὶ νὰ ὑποστῇ ἀδιαμαρτύρητα τὶς μεγάλες θυσίες ποὺ θὰ χρειάζονταν.

Χάρις στὶς συνεχεῖς προσπάθειες τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος, ἡ πρώτη μετὰ τὴν ἐπανάσταση γενεὰ, ἔζησε τὴν ἐνσωμάτωση τῆς Ἑπτανήσου (1864), ἡ δεύτερη γενεὰ τοῦ Τρικοῦπη καὶ τοῦ Κουμουνδούρου τὴν προσάρτηση τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς περιοχῆς τῆς Ἄρτας (1881), ἡ τρίτη, ἡ γενεὰ τοῦ Βενιζέλου, εἶδε νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ γιγάντιο ἄλμα, ποὺ ἔφερε στὴν Ἑλλάδα τὴν Ἠπειρο, τὴν Μακεδονία, τὴν Κρήτη, τὴν Θράκη καὶ τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου (1913 καὶ 1922) καὶ ἡ τέταρτη γενεὰ, ἡ γενεὰ ἡ δική μας, ἔζησε τὴ χαρὰ τῆς ἐνώσεως τῆς Δω-

δεκανήσου (1947). Φυσικά, τὴν προσπάθεια αὐτὴ τῶν πολιτικῶν ὑποστήριξαν μὲ ὅλη τους τὴν ψυχὴ καὶ μὲ πάθος οἱ ἔνοπλες δυνάμεις καὶ ἀποφασιστικὸς παράγων ἦταν ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ θαυμαστὴ καρτερία τοῦ ἡρωϊκοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀκόμη δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε τὴν συμβολὴ στοὺς ἱεροὺς αὐτοὺς ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων βασιλέων. Πρέπει νὰ θυμώμαστε τὸν Ὅθωνα ποὺ ἔζησε μὲ τὸ ὄραμα καὶ τὸ πάθος τῆς Μεγάλης Ἰδέας, τὸν συνετὸ καὶ ἐπιδέξιο ρυθμιστὴ τῶν πολιτικῶν μας πραγμάτων Γεώργιο τὸν Α', τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνο, τὸν ἐνδοξο στρατηλάτη τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων, τὸν τραγικὸ βασιλέα Ἀλέξανδρο καὶ τὸν ἡρωϊκὸ βασιλέα τοῦ Β'. Παγκοσμίου Πολέμου, Γεώργιο τὸν Β'.

Ὁ λόγος ὅμως εἶναι τώρα γιὰ τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρες ποὺ ἄλλωστε εἶχαν καὶ τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν διαχείριση τοῦ ἐθνικοῦ θέματος καὶ ποὺ εἶναι ἄξιοι τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ἔθνους γιὰ τὰ ἐπιτεύγματά τους σ' αὐτὸν τὸν τομέα.

II

Καὶ στὸν τομέα ὅμως τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς τὸ ἔργο ποὺ ἀπέδωσαν οἱ πολιτικοὶ ἦταν ἀξιόλογο καὶ σὲ πολλὲς περιπτώσεις ἐπιβλητικό.

Γιὰ νὰ ἀξιολογηθῇ σωστὰ τὸ ἔργο αὐτό, πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν οἱ ἰδιαίτερα δυσμενεῖς παράγοντες ποὺ ἀντιμετώπισαν οἱ Ἕλληνες πολιτικοὶ στὴν ἐσωτερικὴ ἀνάπτυξη τοῦ νέου κράτους.

Οἱ δυσμενεῖς αὐτοὶ παράγοντες ἦταν :

1. Ἡ ἐσωτερικὴ κατάσταση τῆς χώρας καὶ ἡ

πλήρης σχεδὸν ἐξάντλησὴ τῆς μετὰ τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως. Οἱ ἀπώλειες σὲ νεκροὺς καὶ βαρεῖα τραυματίες ἦταν τεράστιες. Ὀλόκληρες περιοχές, ποὺ ἄλλοτε ἀνθίζαν, εἶχαν μεταβληθῇ σὲ ἐρείπια καὶ οἱ καλλιέργειες εἶχαν ἐγκαταλειφθῇ μὲ συνέπεια ἓνα μεγάλο τμῆμα τοῦ λαοῦ νὰ ἔχη ἐξαθλιωθῇ καὶ τὸ Δημόσιο νὰ βρίσκεται σὲ ἀδυναμία νὰ ἐπιβάλῃ φόρους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, τὸ Δημόσιο ὥφειλε νὰ διαθέσῃ γιὰ τὴν περίθαλψιν καὶ τὴν ἀνοικοδόμησιν σοβαρὰ κονδύλια καὶ ὑπῆρχε ἀκόμα τὸ ἐξωτερικὸ καὶ ἐσωτερικὸ δημόσιο χρέος, ποὺ εἶχε δημιουργηθῇ κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος καὶ ποὺ ἡ ἐξυπηρέτησὴ του ἐπιδείκνυνε τὸ δημοσιονομικὸ ἀδιέξοδο.

2. Ἀπὸ τὸ 1833 μέχρι τὸ 1843 ἡ Ἑλλὰς κυβερνήθηκε οὐσιαστικὰ ἀπὸ τοὺς Βαυαροὺς καὶ οἱ Ἕλληνες, ποὺ μετεῖχαν στὴν Κυβέρνησιν, δὲν εἶχαν γνῶμιν σὲ πρωτεύοντα θέματα. Καὶ ὑπῆρξε βέβαια τὸ ὀργανωτικὸ ἔργο τῆς Ἀντιβασιλείας σ' αὐτὴ τὴν 10ετία πολὺ σημαντικό, ἀλλὰ παράλληλα ἔγιναν σφάλματα ποὺ ἐπηρέασαν τὶς μελλοντικὲς ἐξελίξεις. Ἐνα ἀπὸ τὰ λάθη τῆς Ἀντιβασιλείας ἦταν νὰ δαπανηθῇ τὸ νέο δάνειο τῶν 40 ἑκατ. γαλλικῶν φράγκων σὲ σκοποὺς μὴ παραγωγικοὺς καὶ νὰ καθυστερήσῃ γιὰ τὸν λόγον αὐτὸ γιὰ μιὰ 10ετία ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου.

3. Γιὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἀπελευθέρωσιν καὶ τῶν ὑπολοίπων σκλάβων ἀδελφῶν μας, ἡ Ἑλλὰς ἐνεπλάκῃ σὲ πολέμους μακροὺς. Ἀπὸ τὸ 1831 μέχρι τὸ 1950 μόνον 80 χρόνια ἦταν εἰρηνικά. Τὰ ὑπόλοιπα 40 εἴχαμε εἴτε πολέμους εἴτε ἐπιστρατεύσεις,

πoù καὶ αὐτὲς ἐξαντλοῦσαν οἰκονομικὰ τὸ κράτος.

Ἀπὸ τὸ 1910 μάλιστα μέχρι τὸ 1950 ἡ ἀναλογία τῶν εἰρηνικῶν χρόνων εἶναι μόλις 50%. Ἐὰν θέλη κανεὶς νὰ κυριολεκτήσῃ, μόνο ἀνάμεσα στὸ 1922 καὶ τὸ 1939 καὶ μετὰ τὸ 1950 ἔζησε ὁ τόπος μιὰ σχετικὰ εἰρηνικὴ περίοδο καὶ μπορέσαμε ν' ἀσχοληθοῦμε ἀπερίσπαστοι μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἀνόρθωση καὶ τὴν ἀνασυγκρότησίν μας. Οἱ περιπέτειες αὐτὲς ἔπληξαν τὴν ἐθνικὴ οἰκονομία καὶ ἐπιβράδυναν τὸν ρυθμὸ τῆς ἀναπτύξεως, ὅχι μόνο ἐπειδὴ ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀπορροφοῦσαν οἱ πολεμικὲς δαπάνες, ἀλλὰ ἀκόμη ἐπειδὴ οἱ συχνὲς ἐπιστρατεύσεις εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴ μείωση τῶν ἐσόδων τοῦ δημοσίου καὶ τῆς παραγωγῆς γενικώτερα.

4. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ προβλήματα ποὺ λίγο ἢ πολὺ ἀπασχολοῦσαν ὅλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης, ἡ Ἑλλάς εἶχε ἐπὶ πλεόν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ πρόβλημα τῆς περιθάλψεως τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἀγωνιστῶν, ποὺ εἶχαν πληγῇ μὲ τὴν πλήρη ἐρήμωση τῶν σπιτιῶν τους, τὸ τεράστιο προσφυγικὸ πρόβλημα τοῦ 1922, τὸ πρόβλημα ποὺ δημιούργησε καὶ τὶς καταστροφὲς ποὺ προκάλεσαν ἡ Βουλγαρικὴ, Γερμανικὴ καὶ Ἰταλικὴ κατοχὴ τοῦ 1941 - 44 καὶ ἀκόμη τὸ προσφυγικὸ πρόβλημα τοῦ συμμοριτοπολέμου.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ δυσμενεῖς παράγοντες εἶχαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἄλλες συνέπειες, ὡς κοινὸ γνῶρισμα τὴν δημιουργίαν μιᾶς δημοσιονομικῆς στενότητος, ποὺ ἀνέκοπτε ὅλες τὶς κυβερνητικὲς προσπάθειες καὶ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου. Τὸν 19ο αἰῶνα κυρίως ἡ δημοσιονομικὴ ἀγωνία ἦταν ἓνας συνεχῆς ἐφιάλτης, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν καθυστέρησιν τῆς ὁρ-

γανώσεως τοῦ κράτους, τὴν βραδυπορεία στὴν προσπάθεια ἀναπτύξεως καὶ φυσικὰ τὴν μὲ βῆμα σημειωτὸν πρόοδο τῆς οἰκονομίας.

Μόνο τὸ 1881, μετὰ τὴν προσάρτηση τῆς Θεσσαλίας μὲ τὶς πλούσιες πεδιάδες της, ἀνέπνευσαν κάπως τὰ δημόσια οἰκονομικὰ καὶ πραγματοποιήθηκαν, μὲ πρωτοβουλία τοῦ μεγαλεπήβολου Χαριλάου Τρικούπη, προγράμματα μεγάλων γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δημοσίων ἔργων, ποὺ ἀποτελέσαν σταθμὸ στὸν ἐκσυγχρονισμό καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου.

III

Οἱ δυσχέρειες ποὺ ἀντιμετώπισε τὸ νέο κράτος, ἦταν, ὅπως εἶπαμε, ἰδιαίτερα μάλιστα μέχρι τὸ 1900, τεράστιες. Κι' ὥστόσο, πραγματοποιήθηκε ἔργο ἀξιόλογο. Ἀπόδειξε ὅτι στὰ 70 αὐτὰ χρόνια ὁ πληθυσμὸς αὐξήθηκε, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ πυκνότης κατὰ τ.χ. νὰ φθάσῃ ἀπὸ 15,83 κατοίκους τὸ 1838 σὲ 41,64 κατοίκους τὸ 1907. Ἀντίστοιχα μέσα σὲ 60 χρόνια, ἀπὸ τὸ 1853 μέχρι τὸ 1907, ὁ ἀστικὸς πληθυσμὸς αὐξήθηκε ἀπὸ 12% σὲ 24%. Ἡ πρόοδος ἦταν βέβαια ἔργο τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, τῆς ἐργατικότητος καὶ ἱκανότητος τοῦ Ἑλλήνου. Κατάρθωσαν ὅμως νὰ ἐργασθοῦν ἀποδοτικὰ οἱ Ἕλληνες πολῖτες, γιὰ τὸ κράτος τοὺς ἔδωσε προσωπικὴ ἀσφάλεια, μέσα συγκοινωνίας καὶ ἐπικοινωνίας, ἐλευθερία καὶ προστασία τῶν συναλλαγῶν καὶ τέλος, ἐκτὸς ἀπὸ μικρὰ διαλείμματα, τοὺς ἐξασφάλισε καθεστῶς ἐλευθερίας καὶ ἀξιοπρεπείας.

Πολὺν πιὸ γοργή ἦταν ἡ ἀνάπτυξη καὶ ἡ πρόοδος μεταξὺ τοῦ 1909 καὶ τοῦ 1939. Χάρις στὴν ἀνορθωτικὴ προσπάθεια ποὺ ἀσκήθηκε τότε καὶ τὴν συνειδητὴ παραγωγικὴ πολιτικὴ τοῦ Κράτους, ἡ οἰκονομία καὶ γενικώτερα ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων τῆς χώρας ἔφθασε σὲ πολὺ ὕψηλά, σὲ σύγκριση μὲ τὶς ἀρχὲς τοῦ αἵωνα, ἐπίπεδα. Καὶ αὐτὰ ἐπετεύχθησαν παρὰ τοὺς πολέμους ποὺ μεσολάβησαν, τὴν Μικρασιατικὴ καταστροφὴ καὶ τὴν παγκόσμια οἰκονομικὴ κρίση τοῦ 1929 - 31.

Μετὰ τὸ δεῦτερο Παγκόσμιον Πόλεμον, ἡ πρόοδος ἦταν ἀκόμη ταχύτερη καὶ οἱ μέσοι ὅροι αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἐξαιρετικὰ ἱκανοποιητικοί. Σ' αὐτὸ συνέβαλαν βέβαια οἱ μετὰ τὸ 1950 εἰρηνικὲς συνθήκες. Ἡ πρόοδος ὅμως ὀφείλεται πρὸ παντὸς στὴν ὀρθὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ.

Παρὰ τὸν συμμοριτοπόλεμον, πέντε χρόνια μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, ἡ Ἑλλὰς κατῴρθωσε νὰ φθάσῃ τὸ προπολεμικὸ ἐπίπεδο τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καί, ἀπὸ τὸ 1950 μέχρι τὸ 1966, οἱ Ἕλληνες, εἶδαμε νὰ τριπλασιάζεται τὸ ἐθνικὸ μας εἰσόδημα. Τὸ ἐπίτευγμα αὐτὸ εἶναι ἰσῶς τὸ σημαντικώτερον στὴν Εὐρώπῃ καὶ τιμᾷ ἰδιαίτερα τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρες ποὺ κυβέρνησαν τὸν τόπον τὴν περίοδον αὐτῇ.

Χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ ἄλλοτε κρατικὴ παρέμβαση στὴν οἰκονομία. Ἡ παρέμβαση αὐτὴ ἀσκήθηκε εἴτε ἔμμεσα μὲ τὴν λήψη μέτρων γιὰ τὸν ἐπηρεασμὸ καὶ τὴν ἐνίσχυση τῆς οἰκονομίας, εἴτε ἄμεσα μὲ τὴν ἀνάληψη ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὰ Ὑπουργεῖα καὶ τοὺς δημόσιους ὀργανισμοὺς οἰκονομικῆς

δράσεως, πού δὲν μπορούσαν ἢ δὲν ἦταν πρόθυμοι νὰ ἀναλάβουν οἱ ἰδιῶτες.

Ἀναλυτικώτερα, στὴν περίοδο μέχρι τὸν Δεύτερο Παγκόσμιον πόλεμον, ἡ πρόοδος στὸν ἐσωτερικὸ τομέα ἦταν μικρὴ στὶς πρῶτες δεκαετίες, ἀργότερα ὅμως, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Χαριλάου Τρικούπη καὶ πρὸ παντὸς μετὰ τὸ 1909, ἡ βελτίωση εἶναι ἀξιοθαύμαστη. Στὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 19ου αἰῶνα ἡ κυβερνητικὴ μηχανὴ ἦταν βραδυκίνητη καὶ τὰ οἰκονομικὰ μέσα τοῦ προϋπολογισμοῦ μικρὰ ἐν σχέσει μὲ τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς ὑποχρεώσεις τοῦ νέου κράτους. Παρὰ τὶς δυσκολίες ὅμως αὐτές, ἡ ναυτιλία, ἡ βιοτεχνία, τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ γεωργία ἀναπτύχθηκαν σημαντικά.

Ἐλήφθησαν ἐπίσης μέτρα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀντιβασιλείας γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς διοικήσεως, τῆς δικαιοσύνης, καθὼς καὶ τῆς στοιχειώδους καὶ μέσης παιδείας. Σπουδαῖο γιὰ τὴν ἐποχὴ μέτρο ἦταν ἡ καθιέρωση ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως στὰ δημοτικὰ σχολεῖα, καθὼς καὶ ἡ ἵδρυση, τὸ 1837, τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ μετὰ λίγα χρόνια τῆς Σχολῆς Τεχνῶν, πού εἶναι ὁ πρόδρομος τοῦ Πολυτεχνείου καὶ τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν.

Ἡ ἵδρυση τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, τὸ 1841, ἐπήρεσε σημαντικὰ τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τοῦ νέου κράτους. Ἡ βελτίωση ἀπὸ ἄποψη ἀσφαλείας, πού σημειώθηκε στὴν ὑπαιθρο τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Βασιλείας τοῦ Ὁθωνος, ὠφέλησε τὸ ἐμπόριο καὶ ἐπέτρεψε νὰ ἐμφανισθῇ μία ὑποτυπώδης βιομηχανία μὲ τὴν ἐξέλιξη βιοτεχνικῶν ἐργαστηρίων σὲ μικρὰ ἐργοστάσια. Ἐξ ἄλλου ὁ νόμος τοῦ 1861 περὶ «Μεταλ-

λείων καὶ Ὀρυκτῶν» ἦταν ἡ νομοθετικὴ βάση ποὺ ἐπέτρεψε στὰ ἐπόμενα χρόνια τὴν ἀνάπτυξη μεταλλευτικῶν ἐργασιῶν.

Τὴν ἴδια περίπου ἐποχὴ σημειώνονται οἱ πρῶτες σοβαρὲς ἐκδηλώσεις κοινωνικῆς πολιτικῆς. Παρέχονται συντάξεις καὶ ἐνισχύσεις σὲ ἀπομάχους πολεμιστὲς καὶ στὰ θύματα τοῦ Ἀγῶνος. Τὸ 1853, μὲ εἰδικὸ νόμο ρυθμίζεται ἡ σύνταξη ὅσων ὑπηρετοῦν στὸ στρατὸ καὶ στὸ ναυτικό. Τρία χρόνια ἀργότερα ἰδρύεται τὸ Μετοχικὸ Ταμεῖο Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ καὶ τὸ 1861 τὸ Μετοχικὸ Ταμεῖο τοῦ Στρατοῦ τῆς Ξηρᾶς. Τὸν ἴδιο χρόνο δημοσιεύεται ὁ νόμος ΧΝΒ «περὶ συντάξεως πολιτικῶν ὑπαλλήλων» ποὺ ἴσχυσε μὲ τροποποιήσεις μέχρι τὸ 1923. Τέλος, τὸν ἴδιο πάλι χρόνο, γίνεται πρόβλεψη γιὰ ὅσους ὑπηρετοῦν στὸ Ἐμπορικὸ Ναυτικὸ μὲ τὴν ἱδρυση τοῦ Ναυτικοῦ Ἀπομαχικοῦ Ταμείου.

Ἡ πολιτικὴ ποὺ ἐφαρμόσθηκε ἀπὸ τὸ 1864 μέχρι τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1909 εἶναι, σὲ σύγκριση μὲ τὰ πρῶτα 30 χρόνια, τολμηρότερη καὶ ἀποτελεσματικώτερη. Βοήθησε σ' αὐτὸ καὶ ἡ ἐδαφικὴ ἐπέκταση τοῦ Βασιλείου μὲ τὴν ἔνωση τῆς Ἑπτανήσου τὸ 1864 καὶ τὴν προσάρτηση τῆς Θεσσαλίας τὸ 1881.

Ἀξιοσημεῖωτα εἶναι τὰ μέτρα γιὰ τὴν γεωργία καὶ τὶς συγκοινωνίες, ποὺ ἐπέτρεψαν τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας.

Τὰ μέτρα ποὺ ἀφοροῦν στὴν γεωργία ἦταν οἰκονομικά καὶ κοινωνικά. Ἔτσι, τὸ 1867 ἄρχισε νὰ ἐπιλύεται τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα στὴν Κέρκυρα, μὲ τὴν κατάργηση σχέσεων ποὺ ἦταν κατάλοιπα τῆς φεουδαρχίας. Μὲ τὸ νόμο τοῦ 1871 «περὶ διανομῆς καὶ διαθέσεως τῆς Ἐθνικῆς γῆς», ὁ Κουμουνδοῦρος πα-

ραχωροῦσε σὲ κάθε οἰκογένεια ἀκτημόνων μέχρι 80 ξερικά ἢ 40 ποτιστικά στρέμματα, μὲ τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐξοφληθῇ τὸ τίμημα σὲ 26 ἐτήσιες δόσεις μὲ τόκο 2%. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐγίνε διανομὴ 2.650.000 στρεμμάτων ἐθνικῆς γῆς σὲ ἀκτήμονες καλλιεργητὲς ἢ σὲ καλλιεργητὲς ποὺ μέχρι τότε εἶχαν ἀνεπαρκῆ κλῆρο. Τὸν ἴδιο χρόνο, μὲ ἄλλο νόμο καὶ μὲ ἀνάλογους ὅρους, μεταβιβάστηκε ἡ κυριότης κτημάτων τῆς ἐκκλησίας στοὺς καλλιεργητὲς ποὺ εἶχαν ἐμφυτευτικά δικαιώματα. Τὸ 1907, μὲ τὴν ἱδρυση Γεωργικοῦ Ταμείου Θεσσαλίας ἀγοράσθηκαν ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ δόθηκαν σὲ ἀκτήμονες καλλιεργητὲς τσιφλίκια 700.000 στρεμμάτων, ἐνῶ μιὰ προσπάθεια τοῦ Δεληγιάννη νὰ ἀπαλλοτριωθοῦν τὰ μεγάλα κτήματα εἶχε ἀποτύχει, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μείνῃ μερικά χρόνια ἄλυτο τὸ ὅξυ ἀγροτικὸ πρόβλημα τῆς Θεσσαλίας.

Ἐδῶ, θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθῇ ὡς σημαντικὸ γεγονός γιὰ τὴν ἐποχὴ, ἡ ὑπογραφή τὸ 1881 τῆς συμβάσεως γιὰ τὴν ἀποξήρανση τῆς Κωπαΐδος, ποὺ ἀπέδωσε στὴν καλλιέργεια 200.000 στρέμματα μεγάλης ἀποδόσεως.

Τὰ μέτρα αὐτὰ εἶχαν σὰν ἀποτέλεσμα νὰ αὐξηθοῦν ὅλες οἱ καλλιέργειες καὶ ἰδιαίτερα ἡ καλλιέργεια τῆς σταφίδος, μὲ συνέπεια τὴν δημιουργία σταφιδικοῦ ζητήματος. Γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ πρόβλημα τὸ Κράτος ἐπεμβαίνει γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1895 καὶ ἐγκαινιάζεται ἡ κρατικὴ ἐπέμβαση σὲ θέματα τῆς οἰκονομίας. Τὰ μέτρα ποὺ ἐλήφθησαν τότε γιὰ τὴν σταφίδα, εἶναι τὸ παρακράτημα καὶ ἡ ἱδρυση ἀρχικὰ τῆς Σταφιδικῆς Τραπεζῆς καὶ ἀργότερα τῆς προνομιοῦχου ἐταιρείας μὲ τὴν ἐπωνυμία ἡ «Ἐνιαία».

Μεγάλες φροντίδες κατέβαλαν οί Κυβερνήσεις τῆς ἐποχῆς γιά τή βελτίωση τῶν συγκοινωνιῶν. Βασικὸ νομοθέτημα εἶναι τὸ Ταμεῖο Ἑθνικῆς Ὀδοποιΐας, ποὺ ἰδρύθηκε τὸ 1867, μὲ πόρους ἀπὸ τελωνειακοὺς δασμοὺς καὶ διόδια καὶ ποὺ ἀνέλαβε τὴν κατασκευὴ καὶ ἐπισκευὴ τῶν ἐθνικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν ὁδῶν, ἐνῶ στὴν ἀρμοδιότητα τῶν δήμων ἔμειναν οἱ δρόμοι ποὺ χαρακτηρίσθηκαν δημοτικοί.

Μετὰ τὴν ψήφιση τῶν νόμων περὶ ὁδοποιΐας καὶ μέχρι τὸ 1909, κατασκευάσθηκαν 2.800 χιλιόμετρα νέων ὁδῶν.

Παράλληλα ἀναπτύχθηκε καὶ τὸ σιδηροδρομικὸ δίκτυο. Τὸ 1869 ἐγκαινιάζεται ἡ πρώτη σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ποὺ συνδέει τὴν Ἀθήνα μὲ τὸν Πειραιᾶ καὶ ἀκολουθοῦν οἱ γραμμὲς Πύργου - Κατακώλου (1882), Ἀθηνῶν - Λαυρίου (1885), οἱ Σιδηρόδρομοι Πελοποννήσου (1884 - 1902), Θεσσαλίας (1884 - 1903), βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος (1881 - 1912) καὶ ἡ γραμμὴ Στυλίδος, ποὺ ἄρχισε τὸ 1905 καὶ ἐπεκτάθηκε τὸ 1909 μέχρι τὰ τότε σύνορα.

Ἀκόμη σημαντικὸ συγκοινωνιακὸ ἔργο τῆς ἐποχῆς ἦταν ἡ διάνοιξη τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου (1882 - 1903) ποὺ διευκόλυνε καὶ συντόμευε τὴ θαλάσσια συγκοινωνία τῆς πρωτεύουσας μὲ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη καὶ τὶς Δυτικὲς Ἑλληνικὲς ἐπαρχίες.

Ἡ βελτίωση τῶν συγκοινωνιῶν ἐπέτρεψε τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐλληνικῆς βιομηχανίας ποὺ, μὲ τὸ δασμολόγιο τοῦ Τρικούπη (1884), προστατεύθηκε ἀπὸ τὸν συναγωνισμό τοῦ ἑξωτερικοῦ.

Τὸ δασμολόγιο, ἡ μεταξὺ τοῦ 1880 καὶ τοῦ 1895 ὑποτίμηση τῆς δραχμῆς καὶ ἡ αὔξηση τοῦ πληθυ-

σμοῦ γενικώτερα, ἀλλὰ κυρίως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πόλεων, ἐπέτρεψαν νὰ δημιουργηθοῦν κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ Ἀλευρόμυλοι, Ἐλαιοτριβεῖα, Κλωστήρια, Μεταξουργεῖα καὶ Μηχανουργεῖα ποὺ κατεργάζονταν ἐγχώριες κυρίως πρῶτες ὕλες.

Λίγα χρόνια ἐνωρίτερα, ἀμέσως μετὰ τὴν δημοσίευση τοῦ νόμου «περὶ Μεταλλείων καὶ Ὀρυκτῶν» ἄρχισε νὰ ἀναπτύσσεται ἡ μεταλλευτικὴ βιομηχανία. Πρῶτο σπουδαῖο κέντρο ἔγινε τὸ Λαύριο καὶ ἀκολούθησαν ἄλλες περιοχὲς πλούσιες σὲ σιδηρομετάλλευμα καὶ λευκολίθους, προϊόντα ποὺ τότε εἶχαν μεγάλη ζήτηση στὸ ἐξωτερικόν.

Ἡ ἄνοδος αὐτὴ τῆς οἰκονομίας καὶ εἰδικώτερα τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας, ἀνακόπηκε τὸ 1900 μὲ τὴν μετανάστευση πρὸς τὶς Ἑνωμένες Πολιτεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Μέσα σὲ ἑνδεκα χρόνια μετανάστευσαν συνολικὰ 200.000 ἄνδρες ἡλικίας μεταξὺ 18 καὶ 30 ἐτῶν, ἀπὸ αὐτοὺς δὲ μόνον τὸ 1)3 ἐπέστρεψε (Πληθυσμὸς κατὰ τὴν ἀπογραφὴ τοῦ 1907 : 2.632.000 κάτοικοι).

Παράλληλα πρὸς τὴν φροντίδα γιὰ τὴν ὑποβοήθηση τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, οἱ Κυβερνήσεις τῆς περιόδου αὐτῆς ἀσχολήθηκαν καὶ μὲ τὴν κοινωνικὴ πολιτικὴ. Μετὰ τὸ 1867 ἰδρύθηκαν πολλὰ Ταμεῖα Συντάξεων, Προνοίας καὶ Ἀλληλοβοηθείας διαφόρων κλάδων καὶ ἐπιχειρήσεων, καθὼς καὶ τὰ πρῶτα ἐργατικὰ σωματεῖα. Τέλος τὸ 1901 ψηφίζεται ὁ νόμος «περὶ περιθάλψεως τῶν ἐν τοῖς μεταλλείοις καὶ μεταλλουργείοις παθόντων καὶ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν» ποὺ ἀποτελεῖ τὴν πρώτη νομοθετικὴ ρύθμιση σὲ θέματα ἐργασίας, μὲ ἐμφανῆ μάλιστα τὴν

διάθεση τοῦ νομοθέτη νὰ ἐπιδείξη εὐνοία στοὺς οἰκονομικὰ ἀσθενέστερους.

IV

Ἡ πολιτικὴ τῶν τελευταίων 30 ἐτῶν, πρὶν ἀπὸ τὴν ἑναρξιν τοῦ δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, εἶναι τολμηρὴ σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς κρατικῆς δραστηριότητος καὶ τὰ ἐπιτεύγματα στὴν γεωργία, τὴν βιομηχανία, τὴν ναυτιλία, στὶς χερσαῖες συγκοινωνίες, καθὼς καὶ στὴν ὀργάνωση τοῦ κράτους, ἐξαιρετικά. Ἡ Ἑλλάς, ἄλλωστε, μὲ τὴν προσάρτηση τῶν νέων χωρῶν τὸ 1913 καὶ τῆς Δυτικῆς Θράκης τὸ 1923, ἦταν πλέον μιὰ χώρα σημαντικὴ καὶ σὲ ἑκτασὴ καὶ σὲ ἀριθμὸ κατοίκων.

Στὴν γεωργία ἄρχισε ἀπὸ τὸ 1900, μὲ τὴν ἰδρυση τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας, νὰ ἐφαρμόζεται μιὰ συστηματικὴ παραγωγικὴ πολιτικὴ, ποὺ ἐκδηλώθηκε μὲ τὴν λήψη πολλῶν εὐστόχων μέτρων μὲ ἀξιόλογα ἀποτελέσματα.

Στὸν τομέα τῆς κρατικῆς ὀργανώσεως, μετὰ τὴν ἰδρυση τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας, ἔχουμε τὸ 1917, τὴν ἰδρυση ἀνεξαρτήτου Ὑπουργείου Γεωργίας, ὅπου ὑπάρχοντα πλέον ὅλες οἱ συναφεῖς μὲ τὴν γεωργία, τὴν κτηνοτροφία καὶ τὰ δάση ὑπηρεσίες. Τὸ ὑπουργεῖο αὐτὸ ἀναλαμβάνει τὴν συστηματικὴν πλέον μελέτη καὶ διαμόρφωση τῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς, καθὼς καὶ τὴν ἐπίβλεψη τῆς ἐφαρμογῆς της μὲ τίς περιφερειακὰς γεωργικὰς ὑπηρεσίες, ποὺ εἶχαν ὀργανωθῇ 6 χρόνια ἑνωρίτερα.

Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1911, μὲ τὸ ἀρθρο 17, ἐπέτρεψε

τὴν ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώσι τῆς ἰδιοκτησίας, γιὰ δημόσια ὠφέλειαν. Μὲ βάση τὸ ἄρθρο αὐτὸ τοῦ Συντάγματος, ἐγίνε τὸ 1912 ἡ ἐξαγορὰ ἀπὸ τὸ κράτος ἀγροκτημάτων τῆς Θεσσαλίας, συνολικῆς ἐκτάσεως 500.000 στρεμμάτων καὶ ἀκολούθησε ἡ διανομή τους σὲ ἀκτήμονες καλλιεργητῆς. Τὸ 1917 ψηφίζεται νόμος ποὺ προβλέπει τὴν ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώσι τῶν μεγάλων ἀγροκτημάτων γιὰ τὴν ἀποκατάστασι ἀκτημόνων σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ μέσα σὲ 3 χρόνια συντελεῖται ἡ ἀπαλλοτριώσι 696 μεγάλων κτημάτων. Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴ καταστροφὴ καὶ μέχρι τὸ 1925, ὁ ρυθμὸς ἐντείνεται καὶ ἀπαλλοτριώνονται 12.000.000 στρέμματα καὶ διανέμονται σὲ 130.000 ἀγροτικὰς οἰκογένειες γηγενῶν τελείως ἀκτημόνων ἢ μὲ μικρὸ κλῆρο γῆς. Ἀνάλογη ἐργασία ἐγίνε τὴν ἴδια ἐποχὴ γιὰ τοὺς πρόσφυγες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Σὲ 146.000 προσφυγικὰς οἰκογένειες (συνολικὰ 580.000 ψυχὰς) παραχωρήθηκαν 8.500.000 στρέμματα.

Τὸ νέο ἀνεξάρτητο Ὑπουργεῖο Γεωργίας ἀσχολήθηκε ἰδιαίτερα μὲ τὰς ἀγροτικὰς σχέσεις ποὺ ἦταν κατάλοιπα τῆς φεουδαρχικῆς ἐποχῆς καὶ μὲ εἰδικοὺς νόμους ποὺ ψηφίστηκαν ἀνάμεσα στὸ 1912 καὶ τὸ 1935 ρυθμίστηκαν εὐνοϊκὰ γιὰ τοὺς καλλιεργητῆς οἱ ἀγροληψίαι στὴν Κέρκυρα καὶ τὴ Ζάκυνθο, οἱ καλλιέργειες στὴν Ἀττικὴ καὶ τὴ Βορειοδυτικὴ Πελοπόννησο καὶ τὸ λειβαδιακὸ δικαίωμα στὸ Νομὸ Φθιώτιδος.

Μὲ τὴν προσπάθεια αὐτὴ τοῦ Κράτους εἶχαν ἀποκατασταθῇ ἕως τὸ 1939 303.000 οἰκογένειες καλλιεργητῶν ποὺ ἀντιπροσώπευαν τὸ 40% τῶν ἰδιοκτητῶν καλλιεργητῶν καὶ στίς ὁποῖες παραχωρήθηκε

τὸ 40% τοῦ συνόλου τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων. Ἡ ἐλληνικὴ ἀγροτικὴ μεταρρύθμιση εἶναι τεράστιος τίτλος τιμῆς γιὰ τὶς Κυβερνήσεις τῆς περιόδου μεταξύ τῶν δύο παγκοσμίων πολέμων καὶ γιὰ τὴν ἔκτασιν τῆς μεταρρυθμίσεως ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ γεγονός, ὅτι πραγματοποιήθηκε σὲ πείσμα τῶν οἰκονομικῶν ἰσχυρῶν τσιφλικούχων καὶ μεγαλοκτηματιῶν ποὺ προσπάθησαν, μάταια εὐτυχῶς, νὰ ἀντιδράσουν στὴν μεταρρύθμιση μὲ ὅλα τοὺς τὰ μέσα.

Ὁ νόμος 602/1914 «περὶ Συνεταιρισμῶν» ἐπέτρεψε, ὕστερα ἀπὸ τοὺς δισταγμοὺς τῶν πρώτων χρόνων, τὴν ραγδαία ἐξάπλωση τῆς συνεταιριστικῆς ὁργανώσεως τῶν γεωργῶν. Οἱ συνεταιρισμοί, μὲ τὴν βοήθεια ἀρχικὰ τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας καὶ ἀπὸ τὸ 1929 καὶ τῆς Ἀγροτικῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδος, κατάρθωσαν νὰ ἐξασφαλίσουν στοὺς ἀγρότες εὐρύτερη οἰκονομικὴ ἐνίσχυση καὶ ἐπιστημονικὴ καθοδήγηση στὴν ἐργασία τοὺς.

Ἄλλο σημαντικὸ μέτρο γιὰ τὴν βελτίωση τῆς γεωργίας, ἦταν ἡ ἱδρυση, τὸ 1920, τῆς Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, ποὺ ἐφοδιάζε καὶ ἐφοδιάζει τὸ Ὑπουργεῖο Γεωργίας καὶ τὶς περιφερειακὰς γεωργικὰς Ὑπηρεσίαις μὲ στελέχη ἄριστα καταρτισμένα ἐπιστημονικὰ καὶ μὲ ἀνεξάρτητους ἰδιῶτες γεωπόνους ποὺ χρησιμεύουν σὰν πρότυπα στοὺς ἄλλους καλλιεργητές.

Ἡ μελέτη καὶ οἱ πειραματικὲς καλλιέργειες ποὺ αὐξήσαν τὴν γεωργικὴ παραγωγή ὀφείλονται κυρίως στὶς ἐργασίες ἰδρυμάτων ποὺ ἄρχισαν νὰ δημιουργοῦνται μετὰ τὸ 1923 καὶ ἀφοροῦσαν σὲ εἰδικὰς καλλιέργειες ὅπως τὸ σιτάρι, τὸ βαμβάκι, ὁ καπνός, καὶ ἡ σταφίδα.

Σε ἔμπνευση ἐξ ἄλλου τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας καὶ τοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνιῶν (Δημόσια ἔργα) ὀφείλεται σειρὰ ὁλόκληρη συμβάσεων τοῦ Κράτους με ξένες τεχνικὲς ἐταιρίες ποὺ ὑπογράφηκαν μεταξὺ τοῦ 1925 καὶ τοῦ 1939. Μὲ τίς συμβάσεις αὐτὲς οἱ ξένες ἐταιρίες ἀνέλαβαν ἐγγειοβελτιωτικὰ καὶ ἀποξηραντικὰ κυρίως ἔργα, με ἀποτέλεσμα νὰ βελτιωθῇ ἡ ἀπόδοση τῆς παραγωγῆς σὲ ἑκατοντάδες χιλιάδες στρέμματα καὶ νὰ ἀποδοθοῦν στὴν καλλιέργεια μεγάλες ἐκτάσεις ποὺ μέχρι τότε παρέμεναν ἀκαλλιέργητες καὶ ἦσαν ἐστίες ἐλonoσίας.

Σημαντικὰ, τέλος, μέτρα γιὰ τὴν ἐλληνικὴ γεωργία, ἦταν ὁ θεσμὸς τῆς συγκεντρώσεως τοῦ σίτου (1928), καθὼς καὶ ἡ ἴδρυση αὐτονόμων Ὁργανισμῶν γιὰ τὴν προστασία τῆς σταφιδopαραγωγῆς καὶ τῆς ἐλαιοπαραγωγῆς.

Ἡ πολὺπλευρὴ αὐτὴ πολιτικὴ ἀπέδωσε θαυμάσιους καρπούς. Τὸ 1922 εἶχαν καλλιεργηθῇ 12.453.000 στρέμματα, ἐνῶ στίς παραμονὲς τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου ἐφθάσαμε νὰ καλλιεργοῦμε 27.000.000 στρέμματα, δηλαδὴ μέσα σὲ 18 χρόνια οἱ καλλιεργούμενες ἐκτάσεις γῆς εἶχαν ὑπερδιπλασιασθῇ. Ἀνάλογη ἦταν καὶ ἡ αὐξηση τῆς παραγωγῆς, με χαρακτηριστικὸ παράδειγμα τὸ σιτάρι, ποὺ ἔφθασε ἀπὸ 246.000 τόννους σὲ 1.042.000 τόννους (Ἔτσι ἐνῶ οἱ εἰσαγωγὲς σίτου καὶ ἀλεύρων ἐκάλυπταν ἕως τὸ 1930 περισσότερο ἀπὸ 20% τοῦ συνόλου τῶν ἐλληνικῶν εἰσαγωγῶν, τὸ 1939 μόλις ποὺ φθάνουν τὸ 10%.

(εἰσαγ. σίτου 1931 : 663.000 τόννοι

1939 : 464.000 »)

Ἡ αὐξηση αὐτὴ ὀφείλεται καὶ στὴν κατάργηση τῶν ἀγροναπαύσεων, ἀλλὰ καὶ στὴν μεγαλύτερη ἀπόδοση κατὰ στρέμμα, ἀποτέλεσμα βελτιωμένων καλλιεργητικῶν μεθόδων. Τὸ 1924 ἡ μέση ἀπόδοση γιὰ τὸ σιτάρι ἦταν 45 κιλά, κατὰ στρέμμα, ἐνῶ τὸ 1938 ἔφθασε τὰ 114 κιλά.

Τὸ ἴδιο, πολὺπλευρο καὶ συνεχές, ἦταν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κράτους γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας καὶ ἐλήφθησαν μέσα στὰ 30 αὐτὰ χρόνια σπουδαῖα μέτρα διοικητικά, δασμολογικά, φορολογικά καὶ πιστωτικά, μὲ κυριώτερα τὰ ἀκόλουθα :

α) Ἡ ἴδρυση τὸ 1911 τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, πὺν παρέμεινε τὸ 1917, μετὰ τὴν ἀνεξαρτητοποίηση τοῦ γεωργικοῦ τομέως αὐτοτελὲς κέντρο, ἀρμόδιο γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας.

β) Ἡ ἴδρυση τὸ 1914 τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου καὶ τὸ 1925 τοῦ Βιοτεχνικοῦ καὶ Ἐπαγγελματικοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Ἑλλάδος.

γ) Ὁ νόμος 2190/1920 περὶ «Ἀνωνύμων Ἐταιριῶν» πὺν ἰσχύει ἀκόμη καὶ διευκόλυνε τὶς βιομηχανικὲς ἐπιχειρήσεις νὰ βροῦν τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴν λειτουργία τους κεφάλαια.

δ) Ὁ νόμος 2948/1922 πὺν καθιερώνει προνόμια ὑπὲρ τῆς βιομηχανίας, ὅπως τὸ δικαίωμα ἀπαλλοτριώσεως γηπέδων γιὰ τὴν ἐγκατάσταση ἐργοστασίων ἢ καὶ τὴν δωρεὰν παροχὴ κρατικῶν οἰκοπέδων γιὰ τὸν ἴδιο σκοπό. Δασμολογικὲς ἀπαλλαγὲς γιὰ ὑλικά καὶ μηχανήματα εἰσαγόμενα ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό, ὅταν αὐτὰ πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθοῦν σὲ ἐργοστάσια. Προτίμηση τῶν ἐλληνικῶν βιομηχανικῶν

προϊόντων στίς κρατικές προμήθειες καὶ μειωμένα σιδηροδρομικά κόμιστρα γιὰ τὴν μεταφορὰ τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῶν ἐτοιμῶν προϊόντων στὸ ἐσωτερικό.

ε) Νεώτερος νόμος, ὁ 4536/1930, συμπληρώνει τὸν προηγούμενο μὲ εὐρύτερες παροχές, ἐνῶ ἄλλος νόμος ἐπιτρέπει στὸ κράτος νὰ συνεγγυᾶται δάνεια πρὸς βιομηχανίες.

στ) Παράλληλα ἀυξήθηκαν τὸ 1926 οἱ δασμοί, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸς ὁ συναγωνισμὸς μὲ βιομηχανίες τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τὸ 1930, μὲ δύο νόμους (τὸν 4609 καὶ τὸν 4782), θεσπίζονται νέες παροχές καὶ δασμολογικὲς διευκολύνσεις.

Μετὰ τὴν διεθνῇ οἰκονομικὴ κρίση τοῦ 1930 ποὺ ἔπληξε καὶ τὴν χώρα μας, θεσπίσθηκε ὁ περιορισμὸς τῆς εἰσαγωγῆς στὴν Ἑλλάδα ξένων βιομηχανικῶν προϊόντων καὶ ἐφαρμόσθηκε τὸ σύστημα τοῦ κληριγκ καὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἀνταλλαγῶν γιὰ νὰ διευκολυνθῇ ἡ ἐλληνικὴ βιομηχανία στὴν εἰσαγωγὴ φθηνῶν πρώτων ὑλῶν. Τὰ μέτρα αὐτὰ καὶ συνάμα ἡ ἐργασία τῶν προσφύγων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ποὺ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν καὶ πείρα, βοήθησαν τὴν βιομηχανία νὰ γνωρίσῃ μιὰ ραγδαία ἀνάπτυξη, ποὺ ἀνεκόπη μόνον στὴν περίοδο τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως.

Τὰ ἐργοστάσια ἀπὸ 2.213 τὸ 1917 ἔγιναν 2.905 τὸ 1920, 4.000 τὸ 1930 καὶ 4.515 τὸ 1938, ἐνῶ ἀντίστοιχα ὁ ἀριθμὸς τοῦ ἀπασχολουμένου προσωπικοῦ ἀπὸ 35.500 ἀυξήθηκε σὲ 60.000 καὶ 110.000, γιὰ νὰ φθάσῃ τὸ 1938 τὶς 140.000. Ὁ δείκτης βιομηχανικῆς παραγωγῆς, ποὺ κατήρτιζε τὸ Ἀνώτατο Οἰκονομικὸ Συμβούλιο ἀπὸ 61 τὸ 1921 ἀνέβηκε σὲ 105 τὸ 1930 καὶ σὲ 179 τὸ 1939.

Ἡ ἐλληνικὴ ναυτιλία ἐγνώρισε στὸν Α΄ Παγκόσμιον Πόλεμον τὶς μεγαλύτερες ἀπώλειες. Μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου ἡ χωρητικότης τῶν πλοίων μας εἶχε μειωθῇ κατὰ 64,6% καὶ τὸ κράτος ἀποφάσισε νὰ βοηθήσῃ τοὺς πλοιοκτῆτες ἀπαλλάσσοντάς τους ἀπὸ τὴ φορολογία τῶν ἐκτάκτων κερδῶν. Τὸ μέτρο αὐτὸ καὶ ἡ ἰδιοφυΐα τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν ἐπέτρεψε τὴν ἀνασυγκρότησιν καὶ τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν τῆς ναυτιλίας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ φθάσουμε, στὶς παραμονὲς τοῦ Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τοὺς 2.121.177 τόννους, ἐνῶ στὸ τέλος τοῦ Α΄ Πολέμου τὰ πλοῖα ποὺ εἶχαν ἀπομείνει ἦταν περίπου 400.000 κόροι.

Ἀνάλογα αὐξήθηκε καὶ τὸ ὁδικὸ καθὼς καὶ τὸ σιδηροδρομικὸ δίκτυο τῆς χώρας. Στὴν πρόοδο αὐτῇ, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς πιστώσεις, συνέβαλε ἡ ἴδρυσιν, τὸ 1914, χωριστοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνιῶν καὶ ὁ νέος νόμος περὶ ὁδοποιΐας τοῦ 1927 ποὺ ἀντικατέστησε τὸν παλαιότερον νόμον τοῦ Τρικούπη. Τὸ 1927 τὸ σύνολο τοῦ ὁδικοῦ δικτύου στὴν παλαιὰ Ἑλλάδα καὶ στὶς νέες ἐπαρχίαι ἦταν 10.200 χιλιόμετρα, ἐνῶ τὸ 1938 ἔφθασε τὰ 15.800 χιλιόμετρα. Παράλληλῃ ἦταν ἡ ἀνάπτυξιν τῶν σιδηροδρόμων, ποὺ εἶχαν ἐν τῷ μεταξύ, ἀπὸ τὸ 1912, κρατικοποιηθῇ, μὲ συνολικὸ δίκτυο, τὸ 1938, 3.032 χιλιόμετρα. Ἡ αὐξηση αὐτῇ ἀφορᾷ κυρίως τὴν Β. Ἑλλάδα. Οἱ πιστώσεις γιὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων δὲν ἐμπόδισαν τὶς ἐλληνικὰς κυβερνήσεις τοῦ μεσοπολέμου νὰ ἀσκήσουν κοινωνικὴ πολιτική. Καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτῇ δὲν ἀσκήθηκε μόνον στὸν ἀγροτικὸν τομέα μὲ τὶς ἀπαλλοτριώσεις καὶ τὴν ἐγκατάστασιν ἀκτημόνων σὲ γεωργικοὺς κλήρους. Ἐκδηλώθηκε κυρίως μὲ τὴν φροντίδα τοῦ κράτους γιὰ τὶς οἰκογένειαι τῶν στρατευμένων καὶ γιὰ τὴν

ἀποκατάστασι τῶν χιλιάδων ἀδελφῶν μας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πού ὁ πόλεμος εἶχε ξερριζώσει ἀπό τίς ἐστίες τους.

Τό Ὑπουργεῖο Περιθάλψεως (1917) πού μετωνομάσθηκε τό 1922 σέ Ὑπουργεῖο Ὑγιεινῆς, Προνοίας καί Ἀντιλήψεως, ἦταν τὸ ὄργανο ἀσκήσεως τῆς πολιτικῆς αὐτῆς. Γιά τὴν περίθαλψη τῶν οἰκογενειῶν τῶν στρατευμένων διέθεσε τὸ Ὑπουργεῖο 350.000.000 δραχμ. τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καί ἄλλες 200.000.000 δραχμ. διατέθηκαν γιά τὴν περίθαλψη 450.000 προσφύγων πού ἀνάμεσα στὰ 1913 καί 1920 ἀναγκάσθηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν προσωρινὰ τὰ σπίτια τους στή Θράκη, τὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία καί τὴν Μικρὰ Ἀσία. Μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ 1922, τὸ ἴδιο Ὑπουργεῖο ἀνέλαβε τὴν περίθαλψη καί ἀποκατάσταση περίπου 1.500.000 προσφύγων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί ἀποτελεῖ τὸ ἔργο αὐτὸ ἀληθινὸ ἄθλο γιά τὴν νικημένη Ἑλλάδα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς.

Ἕνας ἄλλος τομέας, ὅπου ἐκδηλώθηκε ἡ κρατικὴ πρόνοια ἦταν ὁ ἐργατικός. Οἱ ἐργατικοὶ νόμοι προστάτευσαν τὸν ἐργάτη ὅσο δὲν εἶχε προστατευθῇ σὲ κανένα ἄλλο κράτος, ἀκόμη οὔτε καί στὰ πολὺ περισσότερα ἀπὸ μᾶς βιομηχανικὰ προηγμένα.

Οἱ σπουδαιότεροι εἰδικοὶ νόμοι πού δημιουργήσαν νέο καθεστῶς στὶς σχέσεις ἐργοδότη καί ἐργάτη καί βελτίωσαν σημαντικὰ τὴ θέση τῶν ἐργαζομένων εἶναι οἱ ἑξῆς :

Οἱ νόμοι τοῦ 1909 καί 1910, πού καθιέρωσαν τὴν Κυριακὴ ἀργία. Ὁ Νόμος τοῦ 1911 «Περὶ ὑγιεινῆς καί ἀσφαλείας τῶν ἐργατῶν». Ὁ νόμος τοῦ 1912 «περὶ γυναικῶν καί ἀνηλίκων» πού καθιερώνει ἐπίσης

τὴν Ἐπιθεώρηση καὶ τὰ Συμβούλια Ἑργασίας. Οἱ νόμοι ποὺ καθιέρωσαν τὴν συνοπτικὴ διαδικασία στὶς ἐργατικὰς διαφορὰς (κωδικοποιήθηκαν τὸ 1920) σὲ ὄφελος βέβαια τοῦ ἐργαζομένου, ποὺ εἶχε τὴν δυνατότητα, ἐὰν θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του ἀδικημένο, νὰ καταφύγῃ στὰ δικαστήρια καί, μὲ ἐλάχιστα ἔξοδα καὶ σὲ μικρὸ χρονικὸ διάστημα, νὰ τοῦ ἀποδοθῇ δικαιοσύνη. Ὁ νόμος τοῦ 1909 ποὺ ἀπαγόρευσε τὴν κατάσχεση τῶν 4/5 ἀμοιβῶν ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων Ὁ νόμος 2112/1920 περὶ καταγγελίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας, ποὺ ἀποτελέσσει σταθμὸ γιὰ τοὺς ἰδιωτικούς ὑπαλλήλους καὶ ἰσχύει ἀκόμη καὶ σήμερα. Τέλος ὁ νόμος 2269/1920 μὲ τὸν ὁποῖο ἡ Ἑλλάς, πρώτη ἀπ' ὅλα τὰ κράτη, ἐκύρωσε τὴν Διεθνῇ Σύμβαση Ἑργασίας τῆς Οὐάσιγκτον γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ δώρου ποὺ ἐπεξετάθη μέχρι τὸ 1937 σὲ ὅλες τὶς ἐπιχειρήσεις.

Ἄλλοι σημαντικοὶ νόμοι ποὺ ρύθμιζαν τὶς σχέσεις ἐργασίας εἶναι ὁ νόμος περὶ Σωματείων τοῦ 1914, ὁ νόμος τοῦ 1935 περὶ ρυθμίσεως συλλογικῶν διαφορῶν ἐργασίας καὶ περὶ συλλογικῶν συμβάσεων ἐργασίας ποὺ ἐφαρμόσθηκε ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια σὲ εὐρεῖα κλίμακα καὶ ἐξασφάλισε στοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς ἰδιωτικούς ὑπαλλήλους κατώτατα ὅρια ἀμοιβῆς.

Ἄλλοι σπουδαῖοι ἐργατικοὶ νόμοι τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ρυθμίζουν τὴν ἀσφάλιση τῶν ἐργαζομένων. Πρῶτος χρονικὰ στὴν κατηγορίᾳ αὐτὴ εἶναι ὁ νόμος 552/1914, ποὺ ἐπεκτείνει τὴν ὑποχρέωση ἀποζημιώσεως τῶν παθόντων στὴν ὑπηρεσία, σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς κατηγορίες ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων, ἐνῶ μέχρι τότε τὸ δικαίωμα αὐτὸ τὸ εἶ-

χαν μόνον οἱ ναυτικοὶ καὶ οἱ ἐργάτες τῶν μεταλλείων. Ὁ νόμος τοῦ 1922 περὶ ὑποχρεωτικῆς ἀσφαλίσεως ἐργατῶν καὶ ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων καὶ τὸ Ν.Δ. τοῦ Νοεμβρίου 1923, ποὺ ἐπεξέτεινε βαθμιαία τὴν ὑποχρεωτικὴ ἀσφάλιση, μὲ τὸ σύστημα τῆς ιδρύσεως κλαδικῶν ἀσφαλιστικῶν ταμείων, ὅχι μόνον σὲ ὅλους σχεδὸν τοὺς ἐργάτες καὶ ὑπαλλήλους, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλὰς κατηγορίες ἐλευθέρων ἐπαγγελματιῶν.

Λίγα χρόνια ἀργότερα, μὲ τὴν εὐνοια τοῦ κράτους, ἄρχισε ἡ ἰδρυση Ταμείων Προνοίας ἢ Ἀλληλοβοηθείας, καθὼς καὶ Ταμείων Ἐπικουρικῆς Ἀσφαλίσεως ποὺ παρέχουν ἐφ' ἅπαξ χρηματικὸ βοήθημα σὲ ὅσους συνταξιοδοτοῦνται, βελτιώνοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὴν θέσιν τῶν ἀπομάχων τῆς ἐργασίας.

Μετὰ τὸ 1920 ἡ τεχνικὴ πρόοδος ἐστέρησε ἀπὸ τὴν ἐργασία τοὺς πολλὰς κατηγορίες ἐργαζομένων. Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς, ποὺ δὲν εἶχαν συμπληρώσει συντάξιμα χρόνια καὶ ἦταν ἀπὸ τὴν ἄλλη μερὶὰ ἀργὰ γιὰ ν' ἀλλάξουν ἐπάγγελμα, προέβλεψε τὸ κράτος μὲ εἰδικoὺς νόμους τὴν παροχὴ ἀποζημιώσεως. Στὴν κατηγορίᾳ αὐτῇ τῶν ἐργαζομένων ἀνῆκαν οἱ ἐργάτες τῆς καπνοβιομηχανίας ποὺ εἶχαν πληγῇ ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴ τῶν σιγαροποιητικῶν μηχανῶν, οἱ ἀμαξηλάτες ποὺ ἐπλήγησαν ἀπὸ τὰ αὐτοκίνητα ταξί, οἱ λεμβοῦχοι τοῦ Πειραιῶς καὶ ἄλλων λιμανιῶν ποὺ ἔμειναν χωρὶς ἐργασία μὲ τὴν κατασκευὴ προकुμαιῶν, ὅπου ἐπλεῦριζαν τὰ πλοῖα καὶ τέλος οἱ μικροὶ ἀρτοποιοὶ ποὺ ἐγκατέλειψαν τὸ 1929 τὰ ἐργαστήριά τους, ὅταν ἐπεξετάθη ἡ λειτουργία τῶν μηχανοκινήτων ἀρτοποιείων.

Τὸ ἀποκορύφωμά ὅμως τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας

τοῦ μεσοπολέμου εἶναι οἱ νόμοι 5733/1932 καὶ 6298/1934 γιὰ τὴν σύσταση καὶ λειτουργία τοῦ Ἰδρύματος Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (Ι.Κ.Α.) ποὺ ἄρχισε νὰ λειτουργῇ τρία χρόνια ἀργότερα, τὴν 1η Δεκεμβρίου 1937.

Ἐκτὸς λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἀγρότες, ὅλες οἱ ἄλλες κατηγορίες ἐργατῶν καὶ ιδιωτικῶν ὑπαλλήλων καὶ ἀκόμη τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν ἐλευθέρων ἐπαγγελματιῶν ἦταν λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξιν τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου ἀσφαλισμένοι καὶ ἀρκετὲς κατηγορίες εἶχαν καὶ ἐπικουρικὴ ἀσφάλισιν ἢμποροῦσαν νὰ πάρουν μιὰ πρόσθετη ἐφ' ἅπαξ παροχὴ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν σύνταξή τους.

Τὸ 1929 ἐκσυγχρονίζεται ἡ κατώτατη καὶ μέση Παιδεία μὲ τὴν κατάργησιν τοῦ συστήματος ποὺ ἴσχυσε ἀπὸ τὸ 1834 καὶ ἀρχίζει ἡ κατασκευὴ σχολικῶν κτιρίων σὲ ὁλόκληρην τὴν Ἑλλάδα. Πραγματοποιοῦνται ἐπίσης μεγάλα βήματα ἐκσυγχρονισμοῦ στὴν Ἀνωτάτῃ Παιδείᾳ. Τὸ 1911 ἐπεκτείνεται τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Τὸ 1920 τὸ Πολυτεχνεῖο μὲ τὴν προσθήκην νέων Σχολῶν, τὸν ἴδιον χρόνον ἱδρύεται ἡ Ἀνωτάτη Ἑμπορικὴ ποὺ τὸ 1926 μετονομάζεται σὲ Ἀνωτάτη Σχολὴ Οἰκονομικῶν καὶ Ἑμπορικῶν Ἐπιστημῶν. Τὸ 1926 ἱδρύεται τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης καὶ τὸ 1930 ἡ Πάντειος.

Γιὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους καὶ τοὺς ὑπουργοὺς νὰ μελετοῦν μὲ προσοχὴ τοὺς νόμους προτοῦ ἀποφασίζουν σὲ θέματα τῆς ἀρμοδιότητός τους, ὥστε νὰ ἀποφεύγωνται οἱ αὐθαιρεσίαι τῆς διοικήσεως σὲ βάρος τῶν ιδιωτῶν, ἡ κυβέρνησις εἰσάγει, τὸ 1929, γιὰ πρώτη φορὰ στὴ χώρα μας τὸν

θεσμὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Ἡ ἰδρυσὴ του ὠφέλησε πολὺ τὴν ἐμπέδωση τῆς χρηστῆς διοικήσεως ἐπειδὴ πρὸς τὶς ἀποφάσεις τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου συμμορφώθησαν κατὰ κανόνα ὅλες οἱ πολιτικὲς κυβερνήσεις.

V

Οἱ Κυβερνήσεις μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση πρέπει νὰ διαιρεθοῦν σὲ δύο κατηγορίες. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὶς Κυβερνήσεις μέχρι τὸ 1950 ποὺ κύριο μέλημά τους ἦταν ἡ λήξη τοῦ συμμοριτοπολέμου, ἡ δεύτερη τὶς μετὰ τὸ 1950 Κυβερνήσεις, ποὺ μπόρεσαν νὰ ἀφοσιωθοῦν στὴν ἐσωτερικὴ πολιτικὴ.

Ἡ κατάσταση στὴν Ἑλλάδα, τὸ πρῶτο ἔτος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἦταν τραγικὴ. Σὲ πολλὰς περιοχὰς κυριαρχοῦσε ἡ πείνα. Οἱ καλλιέργειες εἶχαν ἐγκαταλειφθῇ κατὰ 50% περίπου, ἡ κτηνοτροφία εἶχε περιορισθῇ στὸ 40% τῆς προπολεμικῆς, ἡ βιομηχανικὴ παραγωγὴ στὸ 33% κατὰ τὸ β' ἑξάμηνο τοῦ 1945, καὶ οἱ ἐξαγωγὰς ἦταν ἀνύπαρκτες. Στὶς συγκοινωνίες ὑπῆρχαν μόνον 1.000 φορτηγὰ αὐτοκίνητα ποὺ ἐκτελοῦσαν καὶ χρεὴ λεωφορείων, ἀνύπαρκτο ἦταν σχεδὸν τὸ τροχαῖο ὑλικὸ τῶν σιδηροδρόμων καὶ οἱ θαλάσσιες συγκοινωνίες διεξήγοντο μὲ ἐλάχιστα σκάφη, ἀφοῦ ὁλόκληρος ὁ ἐλληνικὸς στόλος - ἀκτοπλοῖα καὶ ποντοπόρα πλοῖα — ἀριθμοῦσε 121 σκάφη, ἐκτοπίσματος 500.000 τόννων, ἐνῶ πρὶν ἀπὸ τὸν Β' Παγκόσμιον πόλεμον, τὰ σκάφη τῆς ἀκτοπλοῖας μόνο, ἦταν 222. Ὁ πληθωρισμὸς, παρ' ὅλες τὶς προσπάθειες εἶχε κάμει καὶ πάλι τὴν

ἐμφάνισί του. Τὸ 1945 τὰ ἔσοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ ἦταν μόλις 600.000.000, ἐνῶ τὸ σκέλος τῶν δαπανῶν ὑπερέβαινε τὰ 1.500.000.000.000 καὶ τὸ ἐμπορικό ἰσοζύγιο παρουσίαζε ἔλλειμμα 181.000.000 δολάρια, πὺν γιὰ κείνη τὴν ἐποχὴ ἦταν ποσὸ τεράστιο.

Παρὰ ταῦτα ἡ πρώτη μετὰ τὶς ἐκλογὰς τοῦ 1946 Κυβέρνηση ἀφοσιώθηκε μὲ ζήλο στὸ ἔργο της. Κατάρθωσε μέσα σὲ λίγους μῆνες μὲ τὴν διεξαγωγὴ τοῦ δημοψηφίσματος νὰ θέσῃ τέρμα στὴ διαμάχη γύρω ἀπὸ τὸ πολιτειακό. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνακοίνωση τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ δημοψηφίσματος τρεῖς ἀρχηγοὶ κομμάτων, οἱ Σοφ. Βενιζέλος, Παναγιώτης Κανελλόπουλος καὶ Γεώργιος Παπανδρέου μὲ δηλώσεις τους ἀνεγνώρισαν ἀνεπιφύλακτα τὴν Βασιλευομένη Δημοκρατία καὶ ἡ ἀναγνώριση αὐτὴ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἡρεμήσουν τὰ πνεύματα καὶ νὰ πάψῃ κάθε ἀμφισβήτηση γιὰ τὴ μορφή τοῦ πολιτεύματος.

Ἀπόμεινε νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἀποκατάσταση τῶν ζημιῶν τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς, ὅταν νέα συμφορὰ ἐπληξῇ τὸν τόπο. Ὁ κομμουνισμὸς, πὺν εἶχε σ' αὐτὸ τὸ διάστημά ἀναδιοργανωθῇ μὲ βοήθεια ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό, ἐξαπέλυσε μιὰ φοβερὴ ἔνοπλη ἐπίθεση κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Στὶς συνομιλίες τῆς Γιάλτας ἡ Ἑλλὰς εἶχε περιέλθει στὴν ἀγγλικὴ ζώνη ἐπιρροῆς. Οἱ κομμουνιστὲς ὅμως, τὸ θέρος τοῦ 1945, πίστεψαν πὺς ἦταν δυνατὸ νὰ νικηθῇ ἀπὸ τὸ ἐσωτερικό ἡ Ἑλλὰς, ἂν προετοιμάζονταν καλὰ οἱ ἔνοπλες δυνάμεις τοῦ κόμματος, πὺν μετὰ τὴν Βάρκιζα εἶχαν καταφύγει στὰ γειτονικά κομμουνιστικά κράτη καὶ ἦταν γύρω στὶς 30.000. Μπήκε λοιπὸν

σὲ ἐφαρμογὴ ἓνα σχέδιο προετοιμασίας καὶ ἐκπαίδευσως καὶ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1946 ἄρχισε ἡ εἰσβολὴ μὲ ἐπιθέσεις στὸ Ἄγκιστρο, τὴν Εἰδομένη καὶ τὴν Ἀγία Παρασκευή.

Ἡ ἀνασυγκρότηση λοιπὸν ἀπὸ τὶς καταστροφὲς τοῦ πολέμου, τῆς ξενικῆς κατοχῆς καὶ τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος τοῦ Δεκεμβρίου 1944 ἔμπαιναν σὲ δευτέρη μοῖρα καὶ οἱ κυβερνήσεις τῆς περιόδου αὐτῆς ἀπασχολήθηκαν κυρίως μὲ τὴν καταστολὴ τῆς ἀνταρσίας καὶ τὴν προσπάθεια νὰ πεισθῇ ὁ ἐλεύθερος κόσμος, πῶς, ἂν δὲν ἐλάμβανε γενναία χρηματικὴ βοήθεια καὶ ἄφθονο στρατιωτικὸ ὕλικὸ ἢ Ἑλλάς, θὰ ἔπεφτε γρήγορα στὰ χέρια τῶν κομμουνιστῶν, γεγονὸς ποὺ θὰ δημιουργοῦσε ἀνυπέρβλητες δυσχέρειες στὴν ἄμυνα τοῦ ἐλευθέρου κόσμου.

Ἡ Ἀγγλία ποὺ ἦταν ὑπεύθυνη γιὰ τὴν περιοχὴ μας ἀντιμετώπιζε οἰκονομικὲς δυσκολίες καὶ ἦταν ἀδύνατο νὰ μᾶς βοηθήσῃ. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ καταβληθῇ προσπάθεια νὰ ἀναλάβουν τὸ ἔργο τῆς Μεγάλης Βρεταννίας οἱ Ἑνωμένες Πολιτεῖες καὶ νὰ πεισθοῦν πὼς δὲν ἐπρόκειτο γιὰ ἐσωτερικὸ θέμα, ὅπως ὑποστήριζαν οἱ Ἀνατολικοί, ἀλλὰ γιὰ ἐπίθεση τῶν κομμουνιστικῶν χωρῶν ἐναντίον τῆς χώρας μας, ποὺ ἐκδηλωνόταν μέσῳ τῶν Ἑλλήνων κομμουνιστῶν.

Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1946 ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἀριθμοῦσε μόλις 8.000 ἄνδρες. Ἦταν ἀδύνατο ἢ Ἑλλάδα μόνη τῆς νὰ ἐξοπλίσῃ 200.000 ἄνδρες, ποὺ ἦταν ἡ ἀπαραίτητη δύναμη γιὰ νὰ διαφυλάξῃ τὰ ἐκτεταμένα σύνορά της. Πρέπει ἀκόμη νὰ λάβουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ κομμουνιστοσυνμορῖτες μπαινόβγαιναν ἐλεύθερα ἀπὸ τὰ σύνορα πρὸς τὴν Ἀλβανία, τὴ Βουλγαρία

καὶ τὴν Γιουγκοσλαβία καὶ ὅτι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν καταδίωξη τοὺς ἦταν ἡ ἀεροπορία, ποὺ καὶ αὐτὴ εἶχε τρομερὲς ἐλλείψεις.

Οἱ κυβερνήσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατῴρθωσαν μὲ πολλοὺς κόπους νὰ πείσουν τοὺς Ἑγγλούς, καὶ κατόπιν τοὺς Ἀμερικανούς, νὰ χορηγήσουν τὴν ἀναγκαία βοήθεια. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1948, ὁ στρατὸς μας ἐφθάσε στὴν ἐπιθυμητὴ δύναμη τῶν 200.000 ἀνδρῶν, ἡ ἀεροπορία μας ἐφωδιάστηκε μὲ τὸ ἀναγκαῖο ὕλικὸ καί, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ ἴδιου ἔτους, διωρίστηκε Ἀρχιστράτηγος γιὰ τὸν συντονισμὸ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ὁ ἀείμνηστος Ἀλέξανδρος Παπάγος.

Ὁ διορισμὸς Ἀρχιστρατήγου, μὲ τεράστια πείρα καὶ ἐπιβολὴ στὸ στράτευμα, καὶ ἡ ρῆξη Τίτο - Κόμινφορμ, ποὺ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ κλειθοῦν στοὺς κομμουνιστοσυμμορίτες τὰ πρὸς τὴν Γιουγκοσλαβία σύνορά μας, ἐπέτρεψε τὸν Αὐγουστο τοῦ 1949 νὰ λήξῃ, μὲ νίκη τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων, ὁ ἀγῶνας ποὺ κράτησε τρία χρόνια καὶ ἐπισώρευσε ὕλικές καταστροφές καὶ ἀπώλειες σὲ ἀνθρώπινα θύματα, ἀνάλογες μὲ ἐκεῖνες τοῦ πολέμου καὶ τῆς Κατοχῆς.

Ἡ ἀπόκρουση ὅμως τῆς κομμουνιστικῆς ἐπιθέσεως καὶ ἡ τελικὴ νίκη δὲν θὰ ἦταν δυνατὴ χωρὶς τὴν ὕλική βοήθεια τοῦ ἐξωτερικοῦ. Αὐτὸ τὸ διέγνωσαν ἔγκαιρα οἱ τότε Κυβερνήσεις καὶ στὴν ἐπιμονὴ τοῦ Κωνσταντίνου Τσαλδάρη, Πρωθυπουργοῦ καὶ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν στὴν ἀρχή, Ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως καὶ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν κατόπιν, ὁφείλεται ἡ ἀποστολὴ στὴν Ἑλλάδα διεθνoῦς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Ο.Η.Ε., ἡ ἐξαγγελία τοῦ δόγματος Τρούμαν καὶ ἡ ἄφιξη τὸ

1947 ἀμερικανικῆς ἀποστολῆς οἰκονομικῆς βοήθειας. Τὸ 1948 ἐγκαθίσταται ἡ ὀργάνωση οἰκονομικῆς συνεργασίας (Ο.Ο.Σ.) ποὺ διαχειρίσθηκε σὲ συνεργασία μὲ τὶς Ἑλληνικὲς Κυβερνήσεις τὴ βοήθεια τοῦ σχεδίου Μάρσαλ.

Χωρὶς τὴν ἀμερικανικὴ βοήθεια, θὰ εἶχε ἐπιτευχθῇ ὁ δεύτερος σκοπὸς τῶν κομμουνιστῶν, δηλαδή ἡ πλήρης ἐξάρθρωση τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας καὶ ἡ καταστροφὴ κάθε ζωτικῆς ἐκδηλώσεως. Θὰ ἦταν ἀδύνατο μὲ τοὺς ἀνεπαρκεῖς ἐλληνικοὺς πόρους νὰ συντηρηθοῦν 2.500.000 κάτοικοι, τὸ 1/3 δηλαδή τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ, ποὺ ἡ ἐπιβίωσή τους ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸ κράτος καὶ ἡ συντήρησή τους ἀπορροφοῦσε 50.000.000 δολλάρια τὸ χρόνο. Ἄν τὸ σύνολο ἦ ἔστω ἓνα σημαντικὸ μέρος αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, εἶχε ἀφεθῇ στὴν τύχη του, τὸ ἠθικὸ θὰ εἶχε καμφοθῇ καὶ ἡ ὑποταγὴ στοὺς ξενοκίνητους συμμορίτες θὰ ἦταν μόνο ζήτημα χρόνου.

Καὶ πρέπει ἐντελῶς ἰδιαίτερα νὰ ἐξαρθῇ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ πόλεμος αὐτὸς τῶν 3 χρόνων διεξήχθη καὶ ἐτελείωσε χωρὶς νὰ καταργηθοῦν οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες τῶν Ἑλλήνων, χωρὶς λογοκρισία, μὲ πλήρη σεβασμὸ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου καὶ μὲ Βουλὴ ποὺ λειτούργησε κανονικὰ σὲ ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα καὶ ἄσκησε ἀνενόχλητα τὸν ἔλεγχον τῶν κυβερνητικῶν μέτρων.

Παρ' ὅλον ὅτι οἱ Κυβερνήσεις τῆς περιόδου αὐτῆς ἀφοσιώθηκαν στὸ πολεμικὸ κυρίως καθήκον καὶ ἓνα τεράστιο μέρος τῶν πιστώσεων ἀπερροφᾶτο ἀπ' τὶς στρατιωτικὰς δαπάνες, ὠρισμένα ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματα τους στὴν ἐσωτερικὴ πολιτικὴ ἀξίζει νὰ ἐξαρθοῦν.

Ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ ἤδη τὸ 1949 ἔφθασε τὰ προπολεμικὰ ἐπίπεδα καὶ ἡ βιομηχανικὴ στὰ 90% τῆς παραγωγῆς τοῦ 1939. Οἱ ἐξαγωγές μέσα σὲ τρία χρόνια πενταπλασιάσθηκαν, τὸ ἐκτόπισμα τοῦ ἐμπορικοῦ στόλου ἔφθασε σχεδὸν τὰ 4.000.000 τόννους καὶ ἀποκαταστάθηκαν οἱ θαλάσσιες καὶ σιδηροδρομικὲς συγκοινωνίες. Τὰ σκάφη ἀκτοπλοΐας ἔφθασαν συνολικὰ τοὺς 95.000 τόννους καὶ τὸ σιδηροδρομικὸ δίκτυο ἀνασυγκροτήθηκε σὲ ὅλο τοῦ τὸ μῆκος. Εἰδικώτερα στοὺς σιδηροδρόμους τὸ προπολεμικὸ τροχαῖο ὑλικὸ — 275 ἀτμομηχανές καὶ 6.000 ἐπιβατικὰ φορτηγὰ ὀχήματα — κατεστράφη ἐντελῶς σχεδὸν κατὰ τὸν πόλεμο καὶ τὴν κατοχή. Ἐν τούτοις τὸ 1949 τὰ δύο δίκτυα (ΣΠΑΠ καὶ ΣΕΚ) διέθεταν ἤδη 215 ἀτμομηχανές, 15 μηχανές Ντῆζελ καὶ 4.150 ὀχήματα. Τέλος τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα ἔφθασε πάλι τὸ ὕψος τοῦ 1939, τοῦ τελευταίου δηλαδὴ χρόνου εἰρήνης γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Παράλληλα ἐλήφθησαν ἀρκετὰ μέτρα γιὰ τὴν καλλίτερη ὀργάνωση τοῦ κράτους. Τὰ σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἡ ἱδρυση τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ, ἡ δημιουργία τοῦ Ὁργανισμοῦ Τηλεπικοινωνιῶν Ἑλλάδος (Ο.Τ.Ε.) καὶ τῆς Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως Ἠλεκτρισμοῦ (Δ.Ε.Η.). Ἡ δημιουργία τοῦ θεσμοῦ τῶν ὑπηρεσιακῶν Νομαρχῶν καὶ ἡ δημοσίευσis τοῦ Κώδικος Δημοσίων Ὑπαλλήλων, καθὼς καὶ ἡ δημιουργία τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Δημοσίων Ὑπαλλήλων (ΑΣΔΥ), ἦταν σημαντικὰ βήματα πρὸς ὄφελος τῆς χρηστῆς διοικήσεως.

Ἐλήφθησαν ἀκόμη μέτρα γιὰ τὴν Ἀνωτάτη Παιδεία, ὅπως ἡ τακτοποίηση τῶν ἀνωμάλων διορισμῶν

τῆς δικτατορίας καὶ τῆς κατοχῆς, ἡ δημιουργία νέων ἐδρῶν καὶ θέσεων βοηθητικοῦ προσωπικοῦ στὰ δύο Πανεπιστήμια καὶ τὸ Πολυτεχνεῖο καὶ ἡ κατάργησις τῶν θέσεων κυβερνητικῶν ἐπιτροπῶν στὰ Ἀνώτατα Ἰδρύματα ποὺ εἶχε δημιουργήσει ἡ δικτατορία, καὶ ποὺ πρὸς τιμὴν τῶν τότε Ὑπουργῶν Παιδείας, εἶχαν μείνει κενές.

VI

Στὰ 3 χρόνια μετὰ τὴν λήξιν τοῦ συμμοριτοπολέμου οἱ κυβερνήσεις ἀσχολήθηκαν κυρίως μὲ τὴν ἐπούλωση τῶν πληγῶν ποὺ εἶχε προξενήσει ἡ ἀνταρσία, μὲ τὸν ἐπαναπατρισμὸ 750.000 προσφύγων τοῦ συμμοριτοπολέμου καὶ μὲ τὴν ἀσκηση ἀντιπληθωριστικῆς πολιτικῆς, ποὺ ἦταν προϋπόθεσις γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ὑποτίμησις τῆς δραχμῆς, καὶ νὰ διασφαλισθῇ ἡ νομισματικὴ σταθερότητα. Τὸ μέτρο τῆς ὑποτιμήσεως εἶχε κατὰ τοὺς οἰκονομολόγους καταστῆ ἀναπόφευκτο, ἂν θέλαμε νὰ ἐξυγιανθοῦν τὰ δημόσια οἰκονομικά μας καὶ νὰ ἀντιμετωπισθῇ τὸ πρόβλημα τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, ἐφ' ὅσον ἀπὸ τὸ 1952 περιεκόπη σημαντικὰ ἡ ξένη βοήθεια. (Κατὰ τὴν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος χρησιμοποιήθηκε Ἀμερικανικὴ βοήθεια : 1950 : 266,4 ἑκατομμ. δολλ. 1951 : 260,5, 1952 : 100,2, 1953 : 58,6 ἑκατομμ. δολλ. κ.λ.π.).

Ἡ ὑποτίμησις πραγματοποιήθηκε τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1953 καὶ συγχρόνως ἡ Κυβέρνησις ἀνῆγγειλε τὴν πλήρη καὶ ἀπεριόριστη ἐλευθερίαν τῶν εἰσαγωγῶν. Τὰ δύο αὐτὰ μέτρα ἔδωσαν τὸ σύνθημα γιὰ τὴν

άνορθωση τῆς οἰκονομίας πὺν ἄρχισε νὰ ἀναπτύσσεται μὲ γοργὸ ρυθμὸ, μετὰ τὸ 1956. Ἐκεῖνο πὺν θὰ πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῇ ἰδιαίτερα εἶναι ὅτι ἡ ἀνάπτυξη αὐτῇ, πὺν εἶναι ἀνάλογη μὲ τὸ οἰκονομικὸ θαῦμα τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, ἔγινε μὲ πλήρη σταθερότητα τοῦ νομίσματος.

Μεταξὺ τοῦ 1956 καὶ τοῦ 1966 ἡ δραχμὴ ἦταν ἀπὸ τὰ σταθερώτερα νομίσματα τοῦ κόσμου καὶ παρουσίαση μέση ἐτήσια μείωση κατὰ 2,1%. Σύμφωνα μὲ πίνακα τῆς First National Bank μεταξὺ 25 βιομηχανικῶν χωρῶν ἡ Ἑλλάς κατέχει τὴν δεύτερη θέση, μὲ δείκτη 93 γιὰ τὸ 1964, μείωση δηλαδὴ κατὰ 7 μονάδες, ἔναντι τοῦ 1959, ἐνῶ τὴν πρώτην θέση κατέχει τὸ δολλάριο μὲ δείκτη 94.

Ἡ μέση ἐτήσια αὐξηση τοῦ ἀκαθαρίστου ἐθνικοῦ εἰσοδήματος σὲ σταθερὲς τιμὲς γιὰ τὴν περίοδο 1958 - 1966 εἶναι 6,9, ἐνῶ τὴν ἴδια περίοδο στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες ἦταν 4,7 στὴν Γερμανία 4,8, στὴν Ἰταλία 6, στὴν Ἀγγλία 3,3, στὸν Καναδᾶ 4,7, καὶ στὴν Γαλλία 5,8. Μόνον ἡ Ἰαπωνία ἦταν σὲ καλλίτερη ἀπὸ μᾶς θέση μὲ αὐξηση 10,7. Ἀλλὰ καὶ ἡ σύγκριση μὲ ἄλλες 35 χώρες, πὺν βρίσκονται σὲ ἀνάπτυξη, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Ἑλλάς ἔρχεται δεύτερη μετὰ τὴν Λιβύη — πὺν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἄρχισε τὴν ἐκμετάλλευση τῶν πετρελαιοπηγῶν της — καὶ προηγείται ἀπὸ τὸ Ἰσραήλ, τὴν Ἰσπανία, τὸ Μεξικὸ, τὴ Γιουγκοσλαβία, τὴν Τουρκία, τὸ Ἰράν, τὴν Ἰνδία κ.λ.π.

Σύμφωνα μὲ συγκριτικὰ στοιχεῖα πὺν δημοσιεύει ἡ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία τῆς Ε.Ο.Κ., ἡ Ἑλλάς εἶχε κατὰ τὴ δεκαετία 1956 - 1966 τὴν μεγαλύτερη μέση ἐτήσια αὐξηση τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἐκτὸς τῆς Ἰαπωνίας.

Μέση ετήσια αύξηση 1956 - 1966

	<i>Συνολικοῦ εἰσοδήματος</i>	<i>Εἰσοδήματος ἀνὰ κάτοικον</i>
Γερμανία	5,2%	3,9%
Γαλλία	5	3,7
Ἰταλία	5,7	4,9
Ὀλλανδία	4,5	3,1
Βέλγιο	3,8	3,1
Σύνολον ΕΟΚ	5,1%	4%
Ε Λ Λ Α Σ	6,8	6
Τουρκία	5	2,3
Ἡνωμ. Βασίλειο	3,1	2,4
Νορβηγία	4,1	3,3
Σουηδία	4,1	3
Δανία	4,9	4,2
Ἑλβετία	4,3	2,5
Αὐστρία	4,6	4,1
Πορτογαλία	5,5	4,7
Φινλανδία	4,7	3,9
Η.Π.Α.	3,9	2,3
Καναδᾶς	4,2	1,9
Ἰαπωνία	9,8	8,7

Κατὰ τὰ ἐπίσημα ἑλληνικὰ στοιχεῖα, κατὰ τὴν περίοδο 1954 - 1966 ἡ μέση ετήσια αὐξηση τοῦ ἀκαθαρίστου ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, σὲ σταθερὲς τιμὲς ἀνῆλθε εἰς 6,7%. Τοῦ εἰσοδήματος τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας εἰς 3,5% καὶ τοῦ ἐκ τῆς μεταποι-
ήσεως εἰς 9% περίπου.

(Μεταξύ 1966 καὶ 1970 ἡ μέση ἐτήσια αὐξηση τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἀναβιβάζεται εἰς 6% περίπου καὶ τοῦ εἰσοδήματος τοῦ ἀγροτικοῦ τομέως τῆς οἰκονομίας εἰς 2,5%).

Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ αὐξηθῇ τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα. Ἐνῶ τὸ 1955 ἦταν 250 δολλάρια, τὸ 1964 ἔφθασε τὰ 600 δολλάρια καὶ τὸ 1966 τὰ 790 δολλάρια. Μὲ τὸ ἴδιο ρυθμὸ αὐξήθηκε καὶ ὁ δείκτης καταναλώσεως κατὰ κάτοικο. Πρὸ τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου ἡ μέση κατανάλωση τοῦ Ἑλλήνου ἦταν 24 κιλά, τὸ 1951 εἶχε καὶ πάλι φθάσει στὰ προπολεμικὰ ἐπίπεδα, ἐνῶ τὸ 1957 ἦταν 40 κιλά καὶ τὸ 1966, 110 κιλά κατὰ κάτοικο.

Τὸ οἰκονομικὸ αὐτὸ θαῦμα ἦταν ἀποκλειστικὰ ἀποτέλεσμα τῆς νοικοκυρεμένης δημοσιονομικῆς καὶ πιστωτικῆς πολιτικῆς τῆς δεκαετίας 1953 - 1963 ποὺ ἐπέτρεψε στὸν μέχρι τότε ἐλλειμματικὸ ἐλληνικὸ προϋπολογισμό νὰ παρουσιάζῃ περισσεύματα ποὺ διατέθηκαν γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν ἐπενδύσεων καὶ τὴν αὐξηση τῆς παραγωγῆς.

Ἡ συμβολὴ τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ στὸν λογαριασμὸ ἐπενδύσεων ἦταν : 1955, 1.432 ἐκ. δρχ., τὸ 1958, 2.556 ἐκ. δρχ., τὸ 1960, 4.172 ἐκ. δρχ., καὶ τὸ 1962, 5639 ἐκ. δρχ. Τὸ σύνολον τῶν ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων ἐπενδύσεων τὰ ἴδια χρόνια ἦταν 9.096, 15.000, 18.250, 23.120. ἑκατ. δρχ.

Ἡ ὀρθὴ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ ἔκανε τοὺς Ἑλλήνες νὰ ἀποκτήσουν ἐμπιστοσύνη στὴ δραχμὴ καὶ νὰ ξεχάσουν τὴν χρυσοφιλία, μὲ ἀποτέλεσμα, γιὰ πρώτη φορὰ μετὰ ἀπὸ 15 χρόνια, νὰ ἀρχίσουν

καὶ πάλι νὰ καταθέτουν τὶς οἰκονομίες τους στὶς Τράπεζες. Τὸ 1956 καθιερώθηκε ἐπιτόκιο γιὰ τὶς ἰδιωτικὲς καταθέσεις 10%, ποὺ ὅσο περνοῦσαν τὰ χρόνια μειωνόταν συνεχῶς, γιὰ νὰ φθάσῃ στὰ σημερινὰ διεθνῇ ἐπίπεδα. Ἀντίστροφα οἱ καταθέσεις ἰδιωτῶν σημείωσαν συνεχῇ ἄνοδο. Τὸ 1956 ἦταν 4.300, τὸ 1958 10.000, τὸ 1960 16.600 καὶ τὸ 1963 30.650 ἐκ. δραχμές.

Ἡ οἰκονομικὴ αὐτὴ ἄνοδος εἶχε ἄμεσο ἀποτέλεσμα τὴν αὐξηση τῶν ἐσόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Τὴν δημοσιονομικὴ στενότητα τῆς περιόδου 1950 - 55 ἀντικατέστησε μία ἄνευ προηγούμενου δημοσιονομικὴ εὐφορία, ποὺ ἔφθασε στὸ κατακόρυφο μετὰ τὸ 1965 καὶ ἐπέτρεψε νὰ εὐρυνθῇ ἡ δραστηριότης τοῦ κράτους σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς καὶ συγχρόνως νὰ αὐξηθοῦν σημαντικὰ μισθοὶ καὶ συντάξεις.

Ἡ σταθερότης τῆς δραχμῆς ἐπέτρεψε νὰ ἐπαναληφθῇ τὸ 1957 ὁ ἐσωτερικὸς δανεισμὸς καὶ νὰ ἐκδοθοῦν τὰ ὁμολογιακὰ δάνεια τῆς Δ.Ε.Η., ποὺ συνέβαλαν κατὰ πολὺ στὸν ἐξηλεκτρισμὸ τῆς χώρας.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐξωτερικὸς δανεισμὸς, μετὰ τὴν ρύθμιση τοῦ ἐξωτερικοῦ δημοσίου χρέους καὶ τὴν ἀποκατάσταση τῆς πίστεως στὸ ἐξωτερικόν, ἐπανελήφθη καὶ ἄνοιξε ἡ θύρα γιὰ νὰ εἰσρεῦσουν στὴ χώρα ξένα κεφάλαια μὲ εὐνοϊκοὺς ὅρους.

Ἡ εἰσροὴ ξένων κεφαλαίων, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν αὐξηση τῶν ἐξαγωγῶν τῶν προϊόντων μας, αὐξήσε τὰ συναλλαγματικά μας ἀποθέματα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ φθάσουν τὸ 1963 τὰ 389 ἑκατομμύρια δολάρια. (Ἐπίσημα καὶ ἀνεπίσημα).